TEXT: PETR HAVEL, FOTO: NINA HAVLOVÁ

Lesnictví a zemědělství

JSOU SPOJENÉ NÁDOBY, AŽ NA PENÍZE

Pole a les jsou nejčastěji sousedícími typy ploch v naší krajině.

I když je v dotačních titulech, rozpočtových kapitolách, odborných institucích i mediálních výstupech od sebe lesnictví a zemědělství odděleno, jde ve skutečnosti o dvě strany jedné mince podobající se sobě, alespoň v naší zemi, mnohem více, než by se na první pohled zdálo.

Důkazem je i skutečnost, že v lesnictví je stejně jako v zemědělství stále kladen důraz na „produkci“ a „cenu“, v ČR bohužel v mnohem větší míře, než by bylo žádoucí. Naše lesnictví pak stejně jako zemědělství trpí trestuhodně nízkou tvorbou přidané hodnoty, což v praxi znamená, že se od nás ve velkém vyváží dřevní surovina a země tak environmentálně i ekonomicky chudne. Oba obory také poškozují rozsáhlé plochy monokultur, rozdíl je jen v tom, že u zemědělství jde především o monokultury obilovin, řepky a kukuřice, zatímco v lesích o smrky a částečně borovice. Dalším problémem j sucho, jehož jedním z projevů je v lesnictví pokračující kůrovcová kalamita. A naše lesnictví stejně jako zemědělství nepodporuje dostatečným způsobem menší a střední podniky, jakési „rodinné lesnické farmy“, stejně tak jako zpracovatele dřeva v místě, tedy lokální pily, a s místními lesními porosty detailně seznámené lesníky.

Jeden zásadní rozdíl tu ale je – na rozdíl od zemědělství neexistuje „společná lesnická politika EU“, a díky tomu šlo v minulosti (a jde stále) na rozdíl od zemědělství do lesnictví řádově méně peněz. „Lesnická kapitola“ Ministerstva zemědělství se navíc do doby kůrovcové kalamity snižovala a postupně klesla až na méně než jednu miliardu korun na celý hospodářský rok pro všechny. Podpory přitom směřovaly především na opatření technického rázu, jako činnost odborných lesních hospodářů, oplocenky či příspěvky na sadební materiál nebo na uskladnění dřeva. V zásadě tedy na podporu hospodaření v lesích, ne už tak na ocenění mimoprodukčních funkcí lesa. Finanční rezerva, kterou vytvářel státní podnik Lesy České republiky, pak byla v době Mariana Jurečky na postu ministra zemědělství rozpuštěna (na což se v tichosti „zapomnělo“ a je třeba konstatovat, že to nebylo nutné, a také proto se tím nikdo nechlubí), čímž obor přišel o více než 30 miliard korun. Ty nyní chybí nejen na tlumení kůrovcové kalamity, ale také na opětovné zalesňování, a jednotky miliard na kompenzaci důsledků kalamity nemohou na stavu našich lesů, ale především na změně v přístupu k roli lesních porostů v naší krajině nic změnit.

Neexistence společné lesnické politiky EU ale není v řadě zemí důvodem, aby neinvestovaly do mimoprodukčních funkcí lesa. Na to jdou ročně stovky milionů eur, jak lze zjistit z dat sdružení státních lesů EU (EUSTAFOR). U nás se ovšem počítá (respektive počítalo) s tím, že si vlastníci lesů na zajištění mimoprodukčních funkcí vydělají prodejem dřeva. Ti ovšem jsou a několik let ještě budou ve ztrátách, které se počítají v desítkách miliard korun nejen díky poklesu cen dřeva, ale i kvůli

vícenákladům na jeho skladování a neplánované zalesňování. To vše v praxi znamená, že je třeba zásadně přehodnotit nejen dosavadní lesnickou politiku v ČR, ale také způsob oceňování lesních pozemků a hodnotu lesa jako takovou. Uvažuje o tom dokonce i Ministerstvo zemědělství ve střednědobých strategických plánech, otázkou samozřejmě je, kdy se tak stane, zdali se tak stane a za jakých podmínek. Bylo by to však žádoucí, lesnictví by se tak i v této oblasti (ocenění veřejného zájmu) přiblížilo zemědělství, byť finančně by to bylo možná i na jeho úkor. Existence zdravého lesa s vhodnou strukturou porostů je ovšem

Hodnota lesa nespočívá jen v ceně vytěženého dřeva.

Důsledky kůrovcové kalamity můžeme vidět téměř na každém kroku.

Přirozené zmlazení smrkového porostu

Les je přirozeným rezervoárem vody.

i v zájmu zemědělců. Les jako rezervoár vody (i pro zemědělské podnikání) hraje totiž v krajině nezastupitelnou roli.

Dosavadní ocenění lesních pozemků navíc vůbec neodpovídá přínosům, které les pro krajinu a společnost měl a má. Třeba při výpočtu hodnoty lesních pozemků pro církevní restituce činila průměrná cena hektaru lesa 277 000 korun, včetně zásob dřeva. Aktuální cena je přitom docela neznámá za situace, kdy řada menších vlastníků zvažuje prodej lesních pozemků, často ovšem již odlesněných a tedy bez možnosti těžby dřeva a příjmů z něj v dohledné době. Jenže zdaleka nejde jen o dřevo, což si stále více uvědomují ve světě – a snad i u nás. A navíc nejde jen o stromy v lese, ale i ve městech. Podle kalifornského úřadu pro lesy a prevenci požárů činí hodnota jen jediného stromu přepočtená na mimoprodukční funkce (výroba kyslíku, ukládání uhlíku, recyklace vody, záchyt polétavého prachu, pohlcování hluku a mnohé další) za 50 let života stromu až 8 milionů korun. Vzrostlý listnatý strom přitom denně odpaří zhruba 100 litrů vody, což odpovídá energii 70 kWh, a tato přirozená klimatizační jednotka sníží teplotu ve svém okolí zhruba o pět stupňů Celsia. Obdobně hektar lesa "vyrobí" ročně až 10 tun kyslíku (hektar smrkového lesa o třetinu méně), což činí 500 000 až 700 000 litrů kyslíku. Čísel dokladujících nijak finančně ohodnocený přínos stromů a lesů je samozřejmě mnohem, mnohem více. Což ovšem také znamená, že environmentální hodnota stromů na lesních pozemcích mnohonásobně překračuje vlastní cenu pozemku. To rozhodně nelze říci o pozemcích zemědělských. Tam činí aktuálně průměrná tržní cena v ČR necelých 250 000 korun, hodnota porostů je ale mnohem nižší – například při (dobrém) hektarovém výnosu šest tun pšenice a běžné ceně 4 000 korun za tunu je to zhruba desetina hodnoty půdy (24 000 korun). Kdybychom ale vycházeli z ocenění hodnoty stromu podle kalifornského úřadu a rozpočítali tuto

hodnotu na rok a hektar vzrostlého lesa osázeného zhruba 500 stromy, došli bychom k částce kolem 70 milionů korun. Je to sice matematická konstrukce složená z mnoha ne zcela přesných proměnných, proporčně je z ní ale vidět, že lesní porosty mají environmentálně mnohem vyšší hodnotu než půda, na které rostou – a to bez započítání ceny dřeva.

Přestože zemědělci mohou, na rozdíl od vlastníků nebo nájemců lesních pozemků, svou úrodu každoročně zpeněžit, čerpají (každoročně) dotace na každý hektar půdy, a pokud jde o specifické plodiny nebo o ekologické zemědělství, překračují dotace na hektar i částky přes 10 000 korun. Uvedené dotace ale pobírají zemědělci i proto, aby byl v rámci hospodaření v krajině zajištěn veřejný zájem, kterým je takzvané udržitelné zemědělství, tedy takový způsob hospodaření, který nevybydluje krajinu a zachovává (nebo by měl dokonce zlepšovat) její environmentální a produkční potenciál do budoucnosti. To samé by se proto mělo týkat i lesních pozemků, a z mnoha pohledů by byla taková podpora ještě oprávněnější než v zemědělství.

Zachovat a rozvíjet mimoprodukční role lesů je strategickým a veřejným zájmem státu i z pohledu prevence rizik sucha. Dosáhnout takového cíle je ale zřejmě možné jen zvýšenou a odůvodnitelnou (dat k tomu je dost) podporou lesů jako celku, ne pouze zpřísňováním pravidel pro hospodaření v lesích. Zpřísňování totiž prakticky vždy přináší buď vyšší náklady, nebo nižší tržby, problémem našeho lesnictví je ovšem právě nedostatek kapitálu, který by se vyšší regulací hospodaření ještě více prohloubil. Už dnes je výsledkem snah o minimalizaci nákladů klesající odbornost lesních hospodářů a nedostatek pracovníků zajišťujících práce v lesích a zároveň stav, kdy se do oboru kvůli nízkým platům nikdo zvláště nehrne. To je pak příčinou celé řady negativních jevů, mimo jiné i rostoucí odtrženosti správců lesa i zpracovatelů dřeva od znalosti konkrétních lokalit.

Právě vztah lidí pečujících o les ke konkrétní lokalitě by měl být, stejně jako v zemědělství, rozhodující. Tento vztah je třeba posilovat, obnovovat a lidi pracující v lese také k takové činnosti motivovat. Lesnictví v ČR v budoucnosti je proto třeba postavit

Podíl listnatých stromů je žádoucí zvýšit

na jiné než dosavadní filozofii, totiž na ohodnocení zajištění mimoprodukčních funkcí lesa, kde těžba dřeva a jeho zpeněžení bude doplňkovým, ne však hlavním cílem, účelem a zdrojem zisku. To samozřejmě vůbec neznamená, že by se dřevo těžit a prodávat nemělo, nejen kůrovcová kalamita ale ukazuje, že zisk z něj k dlouhodobé podnikatelské prosperitě a především k zachování důležitosti lesů pro životní prostředí v současném systému nestačí. Z pracovního hlediska je pak snaha o maximalizaci zisku vykoupena ztrátou konkurenceschopnosti oboru na trhu pracovních sil. Ohodnocení mimoprodukčních funkcí lesa nějakou sazbou dotace (třeba i odstupňovanou podle míry dosažení mimoprodukčních funkcí) na hektar lesního pozemku by přitom mohlo umožnit lépe zaplatit lidi v oboru, což je klíčový předpoklad pro odpovědnější péči o lesy a nakonec i pro zvýšení tvorby přidané hodnoty k vytěženému dřevu. K tomu lze doplnit i další spektrum aktivit, jako například propojení péče o les se sběrem podkladů k výzkumným úkolům (s následnou odměnou), například v souvislosti s adaptacemi na změny počasí. Dalším možným příkladem je i vytváření přidané hodnoty k dřevní surovině v malých lokálních zpracovatelských závodech, které mohou zhodnocovat dřevo vytěžené výběrovým (probírkovým) způsobem, čímž by zcela přirozeně vznikala žádoucí výšková a věková patra v lesních porostech.

Uvedené cíle by bylo teoreticky možné splnit i výrazným zvýšením cen dřeva a výrobků z něj, takže spotřebitelé by si zaplatili udržitelnost a mimoprodukční fukce lesů tímto způsobem. To by podle všeho vyšlo i levněji, problém je, že spotřebitelé by zřejmě za těchto okolností produkty ze dřeva nekupovali a preferovali by jiné, levnější materiály. Možná ještě větší výzvou než změna filozofie v lesnictví je tak veřejnosti vysvětlit, že „drahé lesy a drahé dřevo“ jsou ve skutečnosti investicí, která se vyplatí jak z pohledu stavu životního prostředí, tak zdraví lidí. To se ale bohužel vysvětluje dost těžko.